Beidzot Āfrikā

Nevarētu teikt, ka līdz šim es būtu īpaši izvairījusies no Āfrikas apceļošanas, tomēr aktīvi meklējusi iespējas tur viesoties nebiju gan. Kāpēc Āfrika mani nevilināja? Domāju, ka iemesls bija priekšstatu un stereotipu komplekss, kurš veidojies no maziem mozaīkas gabaliņiem – ziņās dzirdētā, dokumentālos raidījumos redzētā, sociālajos tīklos pamanītā, draugu un paziņu stāstītā, daiļliteratūrā un ceļojumu aprakstos lasītā. Un šis kopskats bija radījis vairāk atstumjošu, nevis vilinošu efektu. Mani Āfrikas stereotipi ietvēra ar slimībām, dabas apstākļiem un cilvēku ļaunprātību saistītus drošības riskus, uzbūra nabadzības un netīrības ainas, biedēja ar cilvēku uzmācību un arī dārdzību, ceļojot uz savu roku.

Lēmums pārbaudīt šo stereotipu patiesumu bija nejaušībā, nevis pārliecībā balstīts, un par to izlasīsiet jau turpmākajās lappusēs. Brauciens uz Senegālu un Gambiju no citiem maniem iepriekšējiem ceļojumiem atšķīrās ar vairākiem aspektiem. Pirmais no tiem: es biju viena pavisam īsu brīdi, pārējā laikā ceļoju ar iepriekš ieplānotiem ceļabiedriem – iesākumā ar brālēna sievu Zani, pēc tam ar dzīvesbiedru Eduardu. Otrais aspekts: šajā ceļojumā varēju salīdzinoši mierpilni rakstīt, nezogot laiku citām aktivitātēm un nedzirdot pārmetumus par savu antisociālo dabu (tur nopelns ir gan ceļabiedru lādzīgajiem raksturiem, gan iepriekš publicētajām grāmatām). Un trešais: šis ceļojums bija cieši saistīts ar mācībām RTU Liepājas akadēmijas Rakstniecības studiju maģistrantūrā. Brauciena laikā pieslēdzos lekcijām un pildīju mājasdarbus, bet pēc tam nolēmu savu maģistra darbu veltīt tieši Āfrikas atspoguļojumam latviešu ceļojumu aprakstos. Tā nu mans mēnesi ilgais tiešais ceļojums Āfrikā pārtapa par netiešu ceļojumu vēl pusgada garumā, kura laikā es iedziļinājos ceļojumu apraksta žanra attīstībā

pasaulē un Latvijā, pētīju, kā tajā iekļaujas Āfrikas atspoguļojums, kā arī veicu personiskās pieredzes un piezīmju fiksēšanas analīzi.

Šis maģistra darba rakstīšanas laiks nebija nedz viegls, nedz izklaidējošs (jāatzīst, ka tāds nebija arī pats ceļojums), tomēr esmu ļoti pateicīga par gūto pieredzi. Arī šobrīd neuzskatu sevi par ekspertu aplūkotajās tēmās, taču varu atzīt, ka pētniecības process un zinošie pasniedzēji ir kņudinājuši manu apziņu un atstājuši tajā vērtīgu nospiedumu, tāpēc atļaušos padalīties dažās pārdomās, atziņās un secinājumos arī ar jums.

Kas vispār ir ceļojums? Vai došanās ārpus valsts robežām vai iziešana no mājām? Vai tas var būt gājiens no guļamistabas līdz vannasistabai, no mājām līdz darbam? Vai ceļojums var notikt iekšienē, ne fiziskā dimensijā? Cik tajā ir vietas dokumentālismam un objektīvismam (vai ceļojums vispār var būt objektīvs?), cik iztēlei un interpretācijām? Kā fiksēt piedzīvoto un pārdzīvoto – mutvārdos, rakstot, zīmējot, audio vai video formā? Izrādās, par šiem jautājumiem tiek diskutēts gari un plaši un pie vienas konkrētas atbildes nemaz nav iespējams nonākt. Apkopojot ceļojumu apraksta žanra pētnieku uzskatus, nolēmu to raksturot kā dokumentālu pirmās personas tiešas pieredzes vēstījumu, kurš pamatā teksta veidā vēsta lasītājiem par autoram iepriekš nepazīstamu pasaules daļu un viņa refleksijām par pieredzēto.

Ir acīmredzami, ka iespēja ceļot un fiksēt piedzīvoto ir cieši saistīta gan ar pasaules notikumiem un pārmaiņām, piemēram, transporta vai drukas un digitālo tehnoloģiju attīstību. Biju pārsteigta, secinot, ka ne vien pasaule ir ietekmējusi ceļojumu literatūru, bet arī ceļojumu literatūra ir mainījusi pasauli, gan paplašinot un bagātinot cilvēka uztveri, gan veidojot un nostiprinot stereotipus, gan veicinot eirocentrisku pasaules skatījumu un koloniālo ekspansiju. Mums, kā jau Rietumu pasaules daļai, nav viegli (brīžiem pat neiespējami) palūkoties uz sevi no malas un pieļaut domu, ka pasaule ir ne tikai tāda, kādu to esam ieraduši skatīt.

Šķetinot gadsimtus un notikumus, ar laika distanci var ieraudzīt, ka Rietumu pasaule veidojusi priekšstatus par "citiem", bieži vien noniecinot atšķirīgo gan tieši, gan netieši. Piemēram, radot eksotizētu un hierarhiski pazemināt Āfrikas un tās iedzīvotāju tēlu, marginalizējot

vietējās balsis un nostiprinot koloniālās varas pozīcijas. Ceļotāju apraksti nereti atspoguļo afrikāņus kā iracionālus, samaitātus, bērnišķīgus, mežonīgus, slinkus, naidīgus, atpalikušus, burvestības un kanibālismu praktizējošus, katrā ziņā "citādus" pretstatā racionālajiem, tikumīgajiem, zinošajiem, nobriedušajiem un "normālajiem" eiropiešiem. Savukārt Āfrikas kontinents bieži tika raksturots kā tumšs, melns, bīstams, noslēpumains, nežēlīgs, slimību plosīts, nabadzīgs, eksotisku dzīvnieku pilns. Lai gan šie priekšstati parādās arī ceļojumu aprakstos par citām pasaules daļām, tieši Āfrikas gadījumā tie ir īpaši izteikti. Latviešu autoru ceļojumu apraksti, jo sevišķi pirmās brīvvalsts laikā izdotie, ir līdzdalīgi šī vēstījuma radīšanā un izplatīšanā. Jāatzīst, ka Eiropas un Āfrikas iedzīvotāju zināšanas citam par citu ir virspusējas, bet priekšstati ir abpusēji stereotipizēti. Galvenais balto cilvēku pavadošais stereotips ir par viņa finansiālo labklājību, tāpēc bieži tiek sagaidīts, ka ar iepirkšanos, pakalpojumu izmantošanu vai labdarības veidā vismaz daļa šīs "bagātības" tiks atstāta Āfrikā.

Ar postkoloniālo teoriju iepazinos jau pirms ceļojuma, un mani sagrāba divējādas šausmas. Pirmkārt – vai mani līdzšinējie darbi nav ar klaju koloniālu skatījumu (pārlapojot tos, secināju, ka tik traki tomēr nav), otrkārt – kā man aprakstīt Āfriku? Protams, visās pasaules daļās jāizturas ar cieņu pret vietējiem cilvēkiem un viņu tradīcijām, bet ko darīt, ja redzamais būs pretrunā ar manām vērtībām? Ja vietējie patiešām kritīs uz nerviem? Ja novērošu vai piedzīvošu ko nepatīkamu? Melot es ne māku, ne gribu. Un, kā varēsiet lasīt tālāk, gan Senegālā, gan Gambijā bija jāpiedzīvo dusmas, vilšanās un skumjas. Kad emocijas bija norimušas, reflektēju arī par to cēloņiem. Piemēram, situācijā, kad vietējais musulmanis veda mūs ar Zani vairākdienu izbraucienā, nesniedzot nekādu informāciju par tā detaļām, es teju vai uzsprāgu, jo manā pasaulē maksātājam ir tiesības zināt, ko viņš pērk. Bet varbūt tā izpaudās mana vēlme kontrolēt visu un es neizturēju jauna līmeņa paļaušanās testu?

Es nezinu, vai man šajā grāmatā būs izdevies nobalansēt starp pieklājību un patiesību. Manis rakstītais ir kristīgā pasaulē augušas baltādainas sievietes, rietumnieces skatījums, jo no savas identitātes es nevaru un arī negribu "izkāpt". Teorija iesaka: mūsdienu rietumnieku

radītos aprakstos par Āfriku līdzvērtīgs redzējums būtu nodrošināms, atainojot afrikāņus kā parastus un dažādus cilvēkus, izvairoties no homogenizācijas un galējībām. Gribu cerēt, ka tādus jūs arī ieraudzīsiet mūsu satiktos cilvēkus – ļoti dažādus, ar savām labajām īpašībām un ēnas pusēm, cik nu paguvām pamanīt.

Cik patiesi izrādījās priekšstati par Āfriku? Apceļot Senegālu un Gambiju bija tikpat viegli (vai grūti) kā daudzas citas valstis. Lielākā daļa stereotipu par Āfriku, piemēram, par tās bīstamību, nabadzību, uzmācību, dārdzību, izrādījās daļēji patiesi, bet viens no tiem – par netīrību un piesārņojumu – pilnībā atbilda patiesībai. Nekādā ziņā neapgalvoju, ka tagad pazīstu šo milzīgo un ļoti dažādo kontinentu, tomēr esmu tajā ieskatījusies pa durvju šķirbu, iemērkusi pirkstu virumā, mirkli piesēdusi baobaba ēnā, noglāstījusi krokodilu. Ja gribat vairāk uzzināt par latviešu ceļotāju pieredzi Āfrikā mūsdienās un pārāk nenobīties, sekojiet Harija Sila, Mārtiņa Sila, Arvīda Barānova, Laines Pērses un Artura Driņina piedzīvojumiem (noteikti ir vēl kāds dullais)! Bet vēl labāk – brauciet turp paši!

2024. gada 12. novembris

Zanes Eniņas dodas ceļā

Maija vidū, sēžot autobusā uz Ventspili, saņemu *WhatsApp* lietotnē ziņu no brālēna sievas Zanes Eniņas – Latvijas Radio žurnālistes, Francijas vīnogu vākšanas avantūras biedres un biežo pārpratumu iemesla.

– Hellou! Vai esi bijusi Senegālā?

– Čau, nea.

– Varētu aizbraukt…

– Kāpēc tieši tur? ☺

– Es jau kādus gadus sapņoju par Rozā ezeru!

Zane atsūta Vikipēdijas saiti par šo vietu, es to atveru un pie sevis nospriežu, ka pēc nekādas daiļās ūdenstilpes ezers vis neizskatās. Ar to noslēdzas mūsu īsā sarakste, un vairs par šo tēmu nedomāju.

Tomēr pēc nedēļas, kad ir klāt gaidītā ikgadējā *Turkish Airlines* lidojumu akcija, acs aizķeras pie galamērķa "Dakara". Biļetes abos virzienos maksā aptuveni 400 eiro. Līdz šim Āfrikas kontinentā esmu pabijusi vien Tunisijā, ir apciemotas arī vairākas Kaboverdes salas, tomēr tādu kārtīgu Āfriku redzējusi neesmu. Varbūt ir pienācis laiks to mainīt?

Sūtu Zanei ziņu par akciju un vēl pēc maza brīža, palasījusi par ieceļošanas nosacījumiem Senegālā, vienkārši ņemu un nopērku biļetes, jo tā ar akcijas biļetēm jādara – ātri jāpērk. Izlidošu 12. novembrī, atgriezīšos 12. decembrī. Kad aizsūtu Zanei savas biļetes, kurās redzami jau konkrēti brauciena datumi, reakcija nav ilgi jāgaida. Pēc brīža viņa atbild, ka pirmajām divām nedēļām būs mana ceļabiedre. Savukārt mans dzīvesbiedrs Eduards, uzzinājis par šo ieceri, piesakās par līdzbraucēju nākamajām divām nedēļām. Lieliski!

Starp biļešu iegādi un lidojumu notiek virkne mūsu pašu un Kosmosa sarūpētu labvēlību. Zane sarunā tikšanos ar Aurēliju Ruajē-Gunēnu, Francijas vēstnieci Latvijā. Viņa vairākus gadus dzīvojusi

Senegālā, tāpēc var mums pastāstīt par savu pieredzi. Tad kādā no stāstu pasākumiem tiek uzdots klasiskais jautājums: uz kurieni būs mans nākamais ceļojums? Atbildu, ka uz Senegālu. Pēc pasākuma pie manis pienāk Laura Bužinska un pastāsta, ka ir bijusi šajā Āfrikas daļā un var arī iepazīstināt ar senegāliešu puisi, kurš dzīvo Latvijā. Džibrilu satiekam jau tuvāk izbraukšanai – viņš mums pagatavo tradicionālu senegāliešu ēdienu *yassa poulet* un dalās ieteikumos par dzimto zemi. Tad vēl apmeklējam Infektoloģijas centru un tiekam pie nepieciešamajām potēm; obligāta ir vakcīna pret dzelteno drudzi (tā man laimīgā kārtā jau ir iegūta Dienvidamerikā), bet mēs izvēlamies vēl dažas, kuras iesaka centra speciāliste. Esmu pārdomās – dzert pretmalārijas tabletes vai tomēr ne, sakot, ka iepriekšējās Āzijas apceļošanas reizēs esmu bez tām iztikusi. "Āfrika nav Āzija," noskalda ārste, un mēs visi paklausīgi nopērkam dārgo medikamentu *Malarone*.

Pēdējās nedēļas pirms izbraukšanas sēžu ar degunu grāmatās un datorā. Studēju RTU Liepājas akadēmijas Rakstniecības studiju maģistrantūras otrajā kursā un līdz prombraukšanai cenšos izpildīt pēc iespējas vairāk mājasdarbu. Manā prombūtnes laikā divu nedēļu nogalēs notiks mācības, un es neesmu īsti droša, vai izdosies tām pieslēgties tehniski un mentāli.

Eduards 12. novembra pēcpusdienā ved mūs abas uz lidostu. Pa ceļam piestājam pie Vangažu bibliotēkas, kur nododu mācībām paņemtās grāmatas. Tad iegriežamies t/c "Spice", kur iegādājamies medikamentus pašām un našķus ciemakukuļiem. Uz Senegālu brauks iznurīgākie kārumi – zefīrs, cepumi, konfektes –, bet Laimai Kotai, kuru ceram satikt Stambulā, centīsimies aizvest torti "Cielaviņa", jo kaut kur atmiņu apcirkņos dzīvo sajūta, ka viņai tā ļoti garšo.

Lidostā nedaudz apbēdina *Turkish Airlines* darbiniece, sakot, ka mūsu koferīšus viņa var reģistrēt tikai līdz Stambulai, nevis Dakarai, kā bijām cerējušas. Nu nekas, vismaz tiem būs mazāka iespēja pazust, lidojot vienlaikus ar mums. Lidostā viss notiek mierpilni un gludi, paredzētajā laikā sēžam lidmašīnā un paceļamies virs miglainās Rīgas. Arī ceļš paskrien ātri – biju nodomājusi noskatīties filmu un pēc tam parakstīt, bet, kolīdz filma galā, sākas piezemēšanās Stambulas lidostā. Tā šoreiz ir ar nelieliem bumsīšanās elementiem, un zem priekšējā

sēdekļa tupošā "Cielaviņa" palido gabalu uz priekšu, gandrīz pametot kartona ligzdu.

Lai gan lidosta ir neparasti tukša, pastaiga pa gaiteņiem, pasu kontrole un bagāžas saņemšana prasa savu, un sagaidīšanas zālē izejam ap pusnakti. Tur griežam pa labi un ejam uz *Hotel desk*, kā pašas smejamies, paraudāt. Doma sekojoša. Rezervējot lidojumu, mums bija plānots pavadīt Stambulas lidostā trīs stundas, bet aviokompānija pārcēla lidojumu uz Dakaru pusotru diennakti vēlāk. Es noteikumus lasu ļoti retos gadījumos, un šis nebija TAS gadījums. Tā nu Zane, kas bija pieķērusies lasīšanai, paziņoja, ka mēs esam nokavējušas opciju pieteikt bezmaksas viesnīcu – tas esot bijis jāizdara 72 stundas pirms lidojuma. Savukārt Eduards, kas laikus bija sācis skatīt noteikumus un pat mēģinājis veikt viesnīcas rezervāciju, saņēma atteikumu, jo pārtraukumam starp lidojumiem esot jābūt starp 12 un 24 stundām, bet mums visiem tas ir ilgāks. Tāpēc īpašas cerības, ka viesnīca tiks piešķirta, mēs nelolojam un esam sarunājušas plānu B – palikšanu pie Laimas Kotas (kuras laipnību es jau izbaudīju, pirms pāris gadiem lidojot uz Meksiku).

Raudāt vai veikt citas turku sirdi atmiekšķējošas darbības, izrādās, nav nepieciešams. Pilnīgi tukšajā viesnīcu birojā darbinieks tikai pārliecinās, ka lidojumu izmaiņas veikusi viņu kompānija, un piešķir mums viesnīcu divām naktīm. Zvanām Laimai, atvainojamies par trobelēšanu un apsolām apciemot viņu rīt. Pēc minūtēm divdesmit mūs un vēl dažus pasažierus *Turkish Airlines* darbinieks pavada pāris stāvu zemāk, kur jau gaida mikroautobusi. Pēc viņiem vien zināmiem kritērijiem tiekam sašķiroti tajos un dažas minūtes pēc pusnakts izbraucam uz naksnīgās šosejas. Kad vaicāju, kurā reģionā būs viesnīca, darbinieks atbildēja, ka centrā, netālu no vecās lidostas. "Centrā" gan nozīmē 13 km gaisa līnijā no galvenajām tūristu atrakcijām. Tā kā jau esmu iepriekšējos ceļojumos izmantojusi šo aviokompānijas piedāvāto iespēju, ar ziņkāri gaidu viesnīcu un esmu gatava atkal ieraudzīt kaut ko no pagātnes bijušās spozmes. Brīdī, kad mūs pieved pie viesnīcu ķēdes *Pullman* pieczvaigžņu naktsmājām, esam, maigi sakot, pārsteigtas. Mūs pieregģistrē, pastāsta, ka varēsim ēst trīs reizes dienā, un piešķir numuriņa durvju karti. Atverot istabiņas durvis, mums pretī uzvējo sastāvējies

gaiss, citādi viss ir smalki bez gala. Izvēdināt istabu nav tik vienkārši, jo durvis ved uz šauru koridoru, bet logs – uz viesnīcas grandiozo lobiju, nevis ārpasauli. Ieslēdzam vēl gaisa kondicionieri, no kura gan neko aukstāku par +26,5 grādiem nevaram izspiest. "Jums jārūdās Āfrikai," šis priecīgi paziņo un pūš mums virsū karsto gaisu.

2024. gada 13. novembris

Stambula Laimas labvēlībā

Glaunajos viesnīcas apartamentos miegs izrādās rets viesis, grozos kā Karlsona propelleris, vainodama te karstumu, te lidmašīnā izdzerto turku kafiju, te savu ķermeni, kurš palicis pagalam cimperlīgs. Kādā brīdī miegs tomēr ierodas, jo no rīta pamostos no Zanes rosības. Viņa atšķirībā no manis ir agrais putns. Bet, tā kā manas acis jau ir gandrīz vaļā, arī es ceļos augšā, ielienu dušā, un brokastīs ejam kopā. Ieraugot bufeti, acis atveras pavisam, un mēs gluži kā komandantes metamies virsū sieriem, olīvām, zaļumiem un citiem labumiem.

Brokastu laikā pienāk ziņa no Laimas Kotas, ka mums vajadzētu paspēt uz *Üsküdar* piestātni 11.45, lai ar kuģīti brauktu uz viņas "Bolderāju". Tīncinām viesnīcas ļaudis par ērtāko, lētāko un ātrāko nonākšanu līdz piestātnei un tiekam pie ieteikuma līdz metrostacijai pabraukt ar taksi, pēc tam sēsties metro. Taksists brauc pēc skaitītāja, biļeti metro izdodas nopirkt samērā raiti, un esam galā laikus. Metro eskalatora kāpnes iznes mūs virszemes kņadā. Šķērsojam ielu un nokļūstam krastmalā, kur fotografējas tūristi, steidzas vietējie, copē makšķernieki, kurus savukārt vēro kaķi. Ūdenī peld bālas, lielas medūzas un atkritumi. Pakonsultējušās ar piestātnes apsargiem formastērpos, atrodam mums vajadzīgo kuģi un drīz jau pukšķinām pa Bosfora jūras šaurumu Melnās jūras virzienā.

Mēs braucam un braucam, un braucam. Skatienam paveras greznas koka ēkas, jaunceltnes, būdiņas, rudenīgi koki. Pa kanālu pretī peld mazītiņi kuterīši un milzīgi tankeri. Ainava ir tikpat raiba kā šeit sastopamie cilvēki, un mēs varam tikai nojaust pilsētas mērogu. Trešajā

piestātnē jau pa gabalu redzam Laimu un drīz vien nonākam viņas apskāvienā.

Uzreiz pēc sasveicināšanās Laima sāk mums stāstīt par šīs vietas vēsturi un vedina nelielā pastaigā – apskatām cietoksni, parku, atvērtu lūgšanu vietu un dažādajos arhitektūras stilos veidoto Kučuksu paviljonu (*Küçüksu Kasrı*). Tad sākas ilgais ceļš kalnup. Man ik pa laikam nepieciešamas elpošanas pauzes, un tajās Laima stāsta par apkārtni, kurā pazīst katru māju un katru lauru koku. Šeit tomēr nodzīvots vairāk nekā desmit gadu. Pa gabalu redzam veco māju, kuras stiklotajā skaistumā nakšņoju pagājušajā viesošanās reizē. Tagad dodamies uz jauno māju, kura atrodas šī paša kalna citā nogāzē. Arī šeit Laima jau paguvusi ierīkot skaistu dārzu; viņa mums izrāda rožu, margrietu, balzamīņu, hortenziju, rozmarīnu un citu augu dobes. Uz debesīm līdzīgās mūra sienas "nolaidušās" divas putnu skulptūras, virs mājas ejot kaiju ceļš. Uz lieveņa pie durvīm stāv krēsls, tur Laima parasti dzer kafiju, veroties puķēs, putnos, domās un tālumā.

Saimniece aicina mūs iekšā un izrāda mājvietu, tostarp mūsu neizmantotās guļvietas. Skaistākais skats paveras no dzīvojamās istabas, kuras vienu no sienām aizņem plaši logi. No tiem var vērot pilnu saules ceļu dienas garumā, pilsētas panorāmu, kurā īpaši izceļas mošeju siluetі, un arī Bosforā slīdošos kuģus. Mūsu priekšā kā austrumu pasakā uznirst pusdienu galds, Laima cienā ar saulainu ķirbju zupu. Pēc ieturēšanās sarunas aizvirzās uz tulkošanas pusi. Zane nesen no franču valodas iztulkojusi Olivjē Trika romānu "Sārtais kalns", bet Laima iegrimusi Orhana Pamuka darbos, kurus pārrada latviski no turku valodas. Nesen iznācis romāns "Mans vārds ir Sarkans", bet nākamais darbs jau ir procesā. Arī man, pateicoties tulkošanas kursam Rakstniecības studijās, radusies nedaudz lielāka izpratne par tulkotāja darbu un tā izaicinājumiem.

Sarunu tēmas, papildinātas ar anekdotēm, plūst no tulkošanas līdz vēsturei, no vēstures līdz tehnoloģijām, no tehnoloģijām līdz tradīcijām, no tradīcijām līdz vīriešiem. Esam nosmējušās, ābolkūku, vīnu un īstu turku kafiju (ar ūdeni) baudījušas, Stambulas siluetu saskatījušās. Jā, un Laimai ļoti garšo "Cielaviņa", to biju pareizi atcerējusies. Tiekam arī pie atvadu dāvanām – mandeļu cepumiem un rožūdens.

Laiks paskrējis nemanot, ārā sācis līņāt un krēslot. Laima mūs pa "ginekoloģisko ielu" (pa to augšup braucot ar auto, sajūta ir, it kā sēdētu ginekologa krēslā) pavada lejup. Ielas slīpums ir tāds, ka visu laiku baidos paslīdēt uz slapjā asfalta un uzelpoju, vien tiekot uz trotuāra, kuru klāj neslīdoša materiāla plāksnītes. Atvadoties vēl Laima izstāsta, ka drīzumā brauks uz Latviju un ar jauno Pamuka darba tulkojumu piedalīsies prozas lasījumos.

Iestūmusi mūs sastrēguma stundas autobusā un nopīkstinājusi biļešu karti, Laima pazūd savā dzīvē, bet mēs mērojam atceļu uz *Üsküdar* piestātni, cenšoties kaut ko saskatīt caur aizsvīdušajiem logiem. Galā nonākot, joprojām līst un kļuvis pavisam tumšs. Mirkli apdomājušās, nolemjam šoreiz tomēr nebraukt pāri Bosforam uz tirgu vai Taksimas laukumu (*Taksim Meydanı*), kā bijām iepriekš plānojušas, un izejam nelielā pastaigā tepat. Ielu malās smaržo svaigi cepta maize, gozējas kārdinošas olīvu, valriekstu un mandarīnu piramīdas. Mēs gan no našķēšanās atturamies, jo vēderi joprojām pilni pēc Laimas cienasta, kā arī viesnīcā mūs gaida vakariņas. Omulīgā grāmatnīcas terasē Zane pasūta kafiju, es – tēju (šonakt gribu gulēt!), un, tasītes iztukšojušas, atgriežamies metrostacijā un laižam "mājup". Tagad arī vagons ir pilnāks nekā no rīta, un pirms izkāpšanas esam liecinieces vecākās un jaunākās paaudzes strīdam par sēdvietas došanu.

Kad izejam no metrostacijas uz ielas, konstatējam, ka sācis līt vēl stiprāk, bet taksometrus, kā par spīti, nemana. O, tur tieši viens brauc, zaļo plafonu mirdzinādams. Ceļam roku, bet taksis izrādās pilns. Tāpat arī trīs nākamie. Tā kā visiem deg zaļie uzraksti, secinām, ka ar zaļo signālu šeit apzīmē aizņemtus taksometrus un mums jāmeklē auto ar neieslēgtu uzrakstu, bet tos tumsā un lietū ir ļoti grūti saskatīt. Esam jau gatavas padoties un meklēt palīdzību tuvējā kafejnīcā, kad pa ceļu tuvojas taksometrs ar izslēgtu zīmi. Paceļam roku, šis apstājas, uzņem mūs un ieslēdz zaļo signālu. Kaut kāda ačgārna kārtība, mēs spriežam, tomēr saprotam arī to, ka diez vai mūsu varā ir mainīt Stambulas taksometru ierasto semiotiku, tad nu atslābstam sēdekļos un izbaudām braucienu līdz viesnīcai.

Nolikušas somas, dodamies vakariņās. Brokastu plašo klāstu tās nepārsit, bet ēdiens ir daudzveidīgs un ļoti gards. Kad esmu pieveikusi

savu šķīvi, aizeju līdz saldo ēdienu galdam un uzlieku vienu baklavas un vienu melones gabaliņu, nekam vairāk vēderā vietas nav. Kad esmu atpakaļ pie galda, saprotu, ka nevaru vairs apēst tos pašus. Zane skatās uz mani, sākumā iesmej, bet, nesaņēmusi adekvātu atbildes reakciju, noprasa: "Tev ir slikti?" Varu tikai apliecinoši pamāt ar galvu.

Steidzu atgriezties istabā un atgulties. It kā nemaz tik daudz neapēdu, bet sajūta ir nelaba. Vainot var arī spraigo dienu, negulēto nakti, neseno lidojumu, pretmalārijas tabletes un vēl virkni citu apstākļu. Tā nu vakara plāni rakstīt izgaist, un, ieritinājusies zem segas, klabošiem zobiem cenšos aizmigt.

2024. gada 14. novembris

Lidojums uz Dakaru

Pamostos no tā, ka ir šausmīgi karsti: istabā ir + 28 grādi. Pulkstenis rāda nedaudz pāri pusnaktij, un gulēts ir vien pāris stundu. Pagūstu nodomāt, ka priekšā gaida vēl viena bezmiega nakts, bet nākamais, ko dzirdu, ir modinātājs – ir septiņi no rīta. Zane aiziet brokastīs, bet mani doma par ēdienu joprojām nevilina. Esam paņēmušas līdzi no Latvijas maltās kafijas paciņu katram gadījumam, un šis ir tieši tāds gadījums – apleju "dubļus" ar karstu ūdeni abās mazajās viesnīcas papīra krūzītēs un, malkojot dzērienu, čakli parakstu.

Tuvojoties brokastlaika noslēgumam, tomēr noeju lejā un pierunāju sevi apēst mazliet zaļumu, gabaliņu granātābola un jogurtu. Vēderam vajadzētu patikt, un es varēšu iedzert pretmalārijas tableti, jo tā jāuzņem maltītes laikā. Pēc brokastīm vēl mirkli atpūšamies, tad, pateikušās istabai par uzņemšanu, ejam uz lejas uzgaidāmo telpu – pulksten 11.00 jābūt klāt busiņam, kas mūs noliks tur, kur paņēma, tas ir, aizvedīs atpakaļ uz lidostu.

Kāpjot busiņā, neviens mūsu koferiem uzmanību nepievērš, tāpēc ņemam tos līdzi salonā. Gribam jau sēsties nost, kad uzrodas pikts šoferis, kurš mums atņem somas un novieto tās bagāžas nodalījumā. Viņš grib tur likt arī manu mazo mugursomu, bet tajā ir visas man svarīgās

lietas, tāpēc šajā ziņā esmu nepiekāpīga. Busiņā jau sēž bariņš irāņu vīru, un viņi smejot nosaka, lai izturamies pret šoferi laipni, citādi visi nokavēsim lidojumus. Man priekšā sēdošajam kungam līdzi ir divi kaķi, kuri kopā ar viņu lidos uz Kanādu. Izskatās, ka viens no kaķiem ir lidošanas nīdējs, jo no rīta šis esot noslēpies viesnīcas istabiņā un neparko nav gribējis kaut kur doties. Veroties uz kaķa grimasi, ir skaidrs, ka domas viņš nav mainījis joprojām.

Sākam kustēties un drīz vien iegriežamies ieliņā, kur visas mašīnas brauc mums virsū. Šoferis ir izlēmis mērot ceļu pa vienvirziena ielu, protams, pretējā virzienā. Sapratis, ka izmainīties neizdosies, viņš stūrē atpakaļgaitā līdz krustojumam, palaiž visus braucējus un tad vēlreiz metas ielā. Arī nākamā ir vienvirziena iela, un mēs braucam pa to pret spalvu, tad vēl vienā tāpat. Busiņā valda neizpratne un jautrība. Izrādās, ka šādi šoferis rīkojas, jo viņam jāsavāc pasažieri vēl no kādas viesnīcas, līdz kurai jābrauc garš gabals apkārt vai arī jālavierē šādi, tas esot īsceļš.

Busiņā sakāpj vēl viens bariņš irāņu, un kāda jauna meitene ieņem vienu no pēdējām brīvajām vietām man blakus. "*Where are you from* (No kurienes tu esi)?" – un mēs sākam pļāpāt. Maedeha dzīvo Teherānā un strādā kriptovalūtas tirdzniecības uzņēmumā. Viņa stāsta, ka pēdējos divos gados situācija Irānā esot būtiski uzlabojusies un tur ceļot atkal ir droši. Telefonā viņa rāda, uz kuru salu jābrauc pabradāt pa krāsainām smiltīm, kurās pilsētās saglabājies bagātākais kultūras mantojums, kura ir kulinārijas galvaspilsēta. Kad vēl pasaku dažas frāzes persiešu valodā, kas manos smadzeņu failos saglabājušās aptuveni no 20 gadus senas pagātnes (pusgadu mācījos šo valodu Latvijas Universitātē pie Birutas Jēgeres), draudzība ir nodibināta. Neviļus izdodas pārsteigt ceļabiedri, uzminot viņas vecumu. Uz dullo pasaku: "Trīsdesmit divi!" – un izrādās, ka esmu trāpījusi pilnīgi precīzi. Tā nu tērzējam līdz pašai lidostai, pirms izkāpšanas apmaināmies ar sociālo tīklu kontaktiem un uzaicinām viena otru ciemos.

Lidostā, paķērušas koferus, abas ar Zani ātrā solī steidzam iekšā terminālī. Tur jāiziet pirmā drošības kontrole jau pie pašas ieejas. Izstāvam samērā garo rindu, tad stūrējam pie reģistrācijas galdiem, lai tiktu vaļā no koferiem. Iepriecinām tur strādājošo darbinieci ar identiskajiem

vārdiem, novēlam viņai jauku dienu un metamies uz pasu kontroli. Atkal izstāvam rindu, tad vēl vienu "īstajā" drošības kontrolē, līdz beidzot esam kafejnīcu un veikalu pasaulē. Tie mūs šoreiz neinteresē, jo, kad esam tikušas līdz tālajiem F zonas vārtiem, līdz iekāpšanai atlikušas vien 15 minūtes. Paspējam apmeklēt labierīcības un mirkli ieskatīties internetā, kad pasažieri tiek aicināti kāpt lidmašīnā.

Gaisā jāpavada mazliet vairāk nekā septiņas stundas, un, galā nonākot, būs divas stundas agrāks nekā Latvijā. Tātad, ja tehniski varēšu pieslēgties lekcijām, kas Latvijā sākas 8.30 no rīta, tas būs jādara 6.30. Šis lidojums ir pēdējais brīdis, kad par Āfriku varam domāt, ko gribam, un iztēloties visu, kas nāk prātā. Līdz šim visi, kas ir bijuši Senegālā (un daudzās citās Āfrikas valstīs), apgalvo, ka viesošanās palīdzējusi kliedēt bažas, kas viņus līdz tam pavadījušas, domājot par Subsahāras Āfriku. Arī mēs pašas neesam bažu brīvas, bet vienīgais veids, kā no bailēm tikt vaļā, ir aizbraukt un ieskatīties tām acīs. Cik tur būs droši, cik tīri, cik interesanti, cik gardi? Nezinām. Šis tas ir palasīts, šis tas ir dzirdēts no citiem, bet patieso ainu ieraudzīsim pašas pavisam drīz. Vēl viens papildu faktors, kas man lika nosliekties par labu šim ceļojumam, ir jau piesauktās Rakstniecības studijas. Pagājušajā semestrī mums pie profesora Benedikta Kalnača bija postkoloniālisma kurss, un tajā runājām par to, cik daudz līdzību ir postkoloniālām un postpadomju valstīm. Kopā ar kursabiedrenēm gatavojām prezentāciju par pasniedzēja ieteiktu rakstu un, lasot par problēmām, kas piemeklēja daudzas Āfrikas valstis, atgūstot neatkarību, secinājām, ka tikpat labi raksts varēja būt par mums un 90. gadu norisēm.

Ņemot vērā, ka mums abām šī būs pirmā pieredze Āfrikā, ceļojuma iesākumam esam rezervējušas *Airbnb* naktsmītni ar ļoti labām atsauksmēm, labā rajonā un sarunājušas, ka pretī uz lidostu atbrauks uzticams taksists. Nolaižoties būs tikai jātiek pie interneta, jo saziņa ar šoferi notiks tik ierastajā *WhatsApp* lietotnē. Gan naktsmītne, gan šofera izsaukšana ir samērā sālīts pasākums – kad adaptēsimies, centīsimies dzīvot taupīgāk.

Īsi pēc pulksten septiņiem vakarā lidmašīnas riteņi skar skrejceļu, un mēs nonākam nelielajā Dakaras lidostā. Jau izkāpjot no lidmašīnas un ieejot pārejā uz termināli, mūs apņem karsts un mitrs gaiss.

Izstāvam rindu uz pasu kontroli, pēc tam pase vēlreiz jārāda kādam vīrietim formastērpā. Kamēr Zane sazinās ar šoferi, es aizskrienu samainīt 50 eiro banknoti, lai ir nauda, ko viņam samaksāt. Lidostas bankomāti nešķiet tik uzticami, lai to vēderos bāztu savas kredītkartes.

Sagaidām koferīšus, kas arī izskatās viegli apjukuši no straujās klimata maiņas, – tie ir nedaudz mitri. Lai tiktu ārā no lidostas, visas somas jālaiž caur skeneri, tad beidzot esam brīvas. Pie izejas gaida daži taksometru pakalpojumu piedāvātāji, bet kopumā situācija ir mierīga. Pēc pāris sazvanīšanās reizēm ar šoferi mums izdodas satikties, un sēžamies diezgan sagrabējušā taksometrā, kuru stūrē Mamadu. Viņš nav pārāk runīgs, tāpēc drīz vien iegrimstam apkārtnes vērošanā un mūzikā, kura skan auto salonā. Mums par godu viņš uzliek populārāko senegāliešu dziedātāju Jusu Nduru (*Youssou N'Dour*), kuru latvieši atpazīs pēc viņa kādreiz pasaulē slavenā hita "*7 seconds*", ko mūziķis izpilda duetā ar *Neneh Cherry*.

Iesākumā aiz loga redzam tikai tumsu un pa kādai būvei, bet, tuvojoties Dakarai, kastītēm līdzīgas ēkas ceļmalās skatāmas biežāk. Gaiss ir putekļains, šur un tur smird pēc naftas un kādām mums nepazīstamām vielām, viss šķiet noplucis, drūms un piesārņots. Vietām ceļa malā parādās automaģistrāles zīme ar atļauto braukšanas ātrumu 110 km/h. To Mamadu uztver nopietni, un mēs burtiski lidojam uz priekšu ne pārāk uzticamā metāla kastē, vietām tik tikko izmainoties ar smagajiem, busiem un citiem transporta līdzekļiem, no kuriem ne visi uzskata gaismu ieslēgšanu par obligātu. Drīzāk jau tās vienkārši nedarbojas. Arī pati Dakara neizskatās ne droša, ne vilinoša. Kur mēs esam atbraukušas? Ko es šeit darīšu mēnesi? Jāteic, kā ir: pa galvu grozās ne visai priecīgas domas.

Mamadu mūs pieved pie sarunātās *Airbnb* mītnes. Tur mūs sagaida Maikls, portugāļu, kaboverdiešu un senegāliešu jauktenis, kurš kopā ar sievu Manuelu vada šo biznesu. Man ir milzīgs atvieglojums, kad izdzirdu viņu runājam skaidrā angļu valodā. Senegāla ir bijusī Francijas kolonija, un vēl joprojām šai valstī oficiālā valoda ir franču, kurā runā vairums vietējo un arī tūristu. Un laimīgā kārtā arī mana ceļabiedre Zane. Maikls mūs iepazīstina ar mājas kaķiem, suni un divām sievietēm aptuveni mūsu vecumā, kuras īrē dzīvokli otrajā stāvā.

Mūsu istabiņa atrodas pēdējā, trešajā, stāvā un ir ļoti omulīga. Tajā ir viss dzīvei nepieciešamais, un vienīgais, par ko jāmaksā papildus, ir kondicioniera lietošana – tas ēdot daudz elektrības, bet elektrība Senegālā esot dārga. Izstāstījis par tuvējām ēstuvēm un veikaliem, kā arī atbildējis uz jautājumiem, Maikls mūs atstāj divatā. Sākumā bijām iecerējušas aiziet vakariņās, bet nogurums uzvar. Ieturam maltīti no tā, ko neapēdām lidmašīnā, un Laimas dāvinātajiem kārumiem, attaisām visus logus, kuriem ir sieti, un iemiegam, maigu vēja plūsmiņu, karstuma un cikāžu dziesmu ieaijātas.

2024. gada 15. novembris

Skumjā Gorē sala, pirmais baobabs un ceļabiedres

Pulksten piecos mūs pamodina rīta lūgšanas, atgādinot islāmticīgajiem un pie reizes arī visiem pārējiem, ka Allāhs ir visuvarens. Zane laikus ceļas vērot saullēktu un dzert kafiju, es vēl uz pāris stundām piemiegu. No rīta visi kaķi vairs neizskatās melni. Palūkojusies, kas no mūsu istabas paveras uz trim debespusēm, arī es ķeros pie kafijas. Brokastīs iekožam šo to no krājumiem, tad dodamies ielās. Mūsu plāns ir iepazīt apkārtni, iejusties, tad dienas karstumu pavadīt atpūšoties un pēc tam vakarā atkal kaut kur aizstaigāt. Plāni, ha! Izejot no istabas, satiekam sievietes, kuras īrē dzīvokli stāvu zemāk, un uzzinām, ka viņas šodien ieplānojušas ekskursiju uz Gorē salu (*Île de Gorée*). Tā kā pagaidām slikti orientējamies (vispār neorientējamies) pilsētā, transporta sistēmā, naudas vienībās un citā svarīgā informācijā, nolemjam pievienoties kaimiņienēm. Sarunājušas satikties pēc pārdesmit minūtēm, dodamies nopirkt ūdeni.

Izejot no mājas, speram pirmos soļus uz mūsu smilšainās ielas. Turpat ceļmalas smiltīs dzīvojas mazs sarkans putniņš, tik neparasti spilgts. Tāpat ģērbjas šejienes sievietes; mums garām slīd košos audumos tērpti stāvi, teju visām ir arī galvassega, kas pieskaņota tērpam.